Заняття 2

ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ З ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

2.1. План практичного заняття

1. Загальна характеристика фінансових ресурсів банку
2. Капітал банку, його функції
3. Структура та порядок формування власного капіталу банку

2.2. Термінологічний словник

Капітал банку – залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Капітал підписний – величина капіталу, на яку отримано письмові зобов'язання акціонерів (пайовиків) банку на внесення коштів за підпискою на акції (паї).

Капітал регулятивний (власні кошти) складається з основного та додаткового капіталу, зваженого на ризики, що визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України.

Капітал статутний – сплачений та зареєстрований підписний капітал.

2.3. Навчальні завдання

2.3.1. Задачі

Завдання 1

Назвіть три/чотири прямі нормативні та розрахункові наслідки для структури та загального розміру капіталу банку мають вирахування з капіталу?

Завдання 2

Розрахуйте суму субординованого боргу, що враховується до капіталу банку. Строк, на який залучено кошти, 9 років (з 01.02.2010 до 31.01.2019). Сума залучених коштів на умовах субординованого боргу, на яку отримано Дозвіл на врахування до капіталу банку, – 900 000 грн.

Завдання 3

Чи дотримується банк нормативу адекватності регулятивного капіталу (платоспроможності, Н2), якщо регулятивний капітал банку становить 500 млн. грн., а сумарні активи банку, зважені на відповідний коефіцієнт ризику – 4900 млн. грн.

Завдання 4

АТ «Полісся Банк» здійснює щоденний розрахунок регулятивного капіталу станом на 1 число місяця. Аналітичні та бухгалтерські дані банку містять такі показники:

1. Прості акції в зареєстрованому статутному капіталі – **500 млн грн**.
2. Емісійний дохід (емісійні різниці) за простими акціями – **50 млн грн**.
3. Резервний фонд, сформований за рахунок чистого прибутку – **40 млн грн**.
4. Нерозподілений прибуток минулих років за балансом – **80 млн грн**. Згідно з рішенням загальних зборів акціонерів, із цього прибутку передбачено сплату дивідендів у сумі **20 млн грн**.

5. Нематеріальні активи (ліцензії та патентні права, крім комп'ютерного програмного забезпечення) – **15 млн грн**.
6. Величина непокритого кредитного ризику (перевищення кредитного ризику за вимогами НБУ над сформованими резервами за МСФЗ) – **10 млн грн**.
7. Прострочені нараховані доходи за вирахуванням сформованого під них резерву – **5 млн грн**.

Завдання:

1. Обчислити суму складових ОК1.
2. Визначити сукупну суму вирахувань з ОК1.
3. Розрахувати підсумковий розмір основного капіталу 1 рівня (ОК1).

Завдання 5

АКБ «Гарант» обчислює розмір додаткового капіталу 1 рівня (ДК1) та капіталу 2 рівня (К2) станом на звітну дату. Банк має такі вихідні дані:

1. Залучено безстроковий власний інструмент ДК1 з умовами списання/конверсії за наявності дозволу НБУ. Основна сума інструменту становить **100 млн грн**, а потенційні витрати банку в разі здійснення списання/конверсії оцінено в **2 млн грн**.
2. Вкладення АКБ "Гарант" у власні інструменти ДК1 становлять **5 млн грн**.
3. За результатами розрахунку капіталу 2 рівня (К2) встановлено:
   - Складові К2 (залучений субординований борг із дозволом НБУ) = **40 млн грн**.
   - Сума вирахувань з К2 (зокрема вкладення в інструменти К2 інших фінансових установ та перевищення нормативу Н9) = **50 млн грн**.

Завдання:

1. Визначити суму, в якій власний інструмент ДК1 включається до складових ДК1.
2. Визначити наявність дефіциту (від'ємного значення) капіталу 2 рівня (К2) та пояснити порядок його відображення в розрахунку ДК1.
3. Обчислити загальний обсяг вирахувань з ДК1 та підсумковий розмір ДК1.

Тестові завдання:

1.	Операції, за допомогою яких комерційні банки формують свої ресурси, називаються:	а) контрактивними; б) пасивними; в) активними; г) контрпасивними; д) правильна відповідь відсутня.
2.	Статутний капітал комерційного банку може створюватися за рахунок:	а) власних коштів учасників (акціонерів); б) банківських кредитів; в) коштів неприбуткових організацій (громадських, релігійних, фондів тощо); г) всього вище переліченого; д) немає правильної відповіді.
3.	Статутний капітал банку може створюватися шляхом внесення:	а) товарно-матеріальних цінностей; б) банківських металів; в) національної валюти; г) іноземної валюти; д) правильні відповіді в) і г).

4.	Згідно до вимог НБУ мінімальний рівень статутного капіталу комерційного банку становить:	а) 500 млн. євро; б) 500 млн. доларів США.; в) 500 млн. грн.; г) 200 млн. грн.; д) правильна відповідь відсутня.
5.	На скільки відсотків від її первинного розміру щорічно зменшується сума субординованого боргу, уключеного до капіталу протягом п'яти останніх років дії договору?	а) на 10 %; б) на 15 %; в) на 20 %; г) на 25 %; д) правильна відповідь відсутня.
6.	Мінімальний розмір резервного капіталу визначений законодавством не може бути менший:	а) 25% статутного капіталу; б) 15% статутного капіталу; в) 35% статутного капіталу; г) 5% чистого прибутку; д) 25 % регулятивного капіталу.
7.	Розмір відрахувань до резервного фонду до досягнення необхідного розміру, має бути не меншим:	а) 15 % від прибутку банку; б) 45 % від прибутку банку; в) 5 % від прибутку банку; г) 10 % від прибутку банку; д) правильна відповідь відсутня.
8.	Власний капітал банку не може бути:	а) більшим ніж статутний капітал; б) меншим ніж статутний капітал; в) рівним статутному капіталу; г) власний капітал не залежить від статутного капіталу; д) немає правильної відповіді.
9.	Банк зобов'язаний письмово повідомити НБУ про наміри придбати загальну кількість акцій загальної емісії у розмірі:	а) 10 % і більше; б) 15 % і більше; в) 20 % і більше; г) 25 % і більше; д) немає правильної відповіді.
10.	Збільшення статутного капіталу комерційного банку здійснюється шляхом:	а) випуску нових акцій або збільшення номінальної вартості раніше випущених акцій; б) випуску нових акцій або обміну облігацій на акції; в) переведення субординованого боргу до розряду статутного капіталу; г) обміну облігацій на акції або переведення субординованого боргу до розряду статутного капіталу; д) правильні відповіді а) і г).
11.	Банкам забороняється випуск акцій:	а) іменних простих; б) простих на пред'явника; в) іменних привілейованих; г) всі відповіді правильні; д) немає правильної відповіді.
12.	Комерційні банки можуть продавати акції первинного розміщення за ціною:	а) не нижчою від номінальної вартості; б) не вищою від номінальної вартості; в) рівною номінальній вартості; г) яка не залежить від номінальної вартості; д) немає правильної відповіді.

13.	Банкам забороняється викуповувати власні акції у випадку:	а) якщо це може призвести до падіння рівня регулятивного капіталу нижче за мінімальний рівень; б) якщо це може призвести до зменшення розміру статутного капіталу більш як на 10 %; в) якщо ці акції підлягають анулюванню; г) всі відповіді правильні; д) немає правильної відповіді.
14.	Основний капітал банку включає наступні елементи:	а) власні інструменти ОК1, якими є прості акції/паї в зареєстрованому статутному капіталі банку; б) емісійні різниці, отримані за власними інструментами ОК1, за їх балансовою вартістю; в) прибуток згідно до вимог НБУ; г) резервний та інші фонди, які формуються за рахунок чистого прибутку банку, окремо розкриваються в оприлюдненій фінансовій звітності банку; д) всі відповіді правильні.
15.	Додатковий капітал складається з таких елементів:	а) результат переоцінки основних засобів, що включався до суми регулятивного капіталу банків за станом на 31.12.2010; б) результат поточного та звітного року (прибуток); в) субординований борг, що враховується до капіталу; г) нерозподілений прибуток минулих років; д) всі відповіді правильні.
16.	Яке з нижче наведених тверджень правильне:	а) розмір додаткового капіталу не повинен перевищувати розмір основного капіталу; б) розмір додаткового капіталу повинен перевищувати розмір основного капіталу; в) розмір додаткового капіталу повинен дорівнювати розміру основного капіталу; г) правильна відповідь відсутня; д) всі відповіді правильні.
17.	Функції власного капіталу є:	а) захисна, оперативна і регулююча; б) контрольна, фіскальна та ревізійна; в) економічна, політична та соціальна; г) правильна відповідь відсутня; д) всі відповіді правильні.
18.	Регулятивний капітал банку включає в себе:	а) основний та статутний капітал; б) основний та додатковий капітал; в) статутний та додатковий капітал; г) основний капітал та субординований борг; д) правильна відповідь відсутня.
19.	Субординовий борг – звичайні незабезпечені боргові капітальні	а) раніше 1 року; б) раніше 3 років; в) раніше 5 років;

	інструменти, які за умовою контракту не можуть бути забрані з банку:	г) раніше 10 років; д) правильна відповідь відсутня.
20.	Банк може мати у власності нерухоме майно загальною вартістю не більше ніж:	а) 10 % капіталу банку; б) 15 % капіталу банку; в) 20 % капіталу банку; г) 25 % капіталу банку; д) правильна відповідь відсутня.
21	Яка з наведених складових включається до ОК1 лише за умови отримання попереднього погодження від НБУ, якщо відповідна операція здійснена після 05 серпня 2024 року?	А. Нерозподілений прибуток минулих років. Б. Емісійні різниці, отримані за власними інструментами ОК1. В. Резервний фонд, сформований за рахунок чистого прибутку. Г. Власні інструменти ОК1 у вигляді простих акцій банку. Д. Позитивний результат коригування вартості фінансових інструментів за операціями з акціонерами.
22	Який показник обов'язково віднімається від суми прибутку, відображеної в аудиторській звітності?	А. Балансова вартість непрофільних активів. Б. Сума дивідендів, передбачуваних до сплати, та інших виплат із прибутку. В. Сума очікуваних кредитних збитків за рахунками дисконтів. Г. Різниця між пруденційною та бухгалтерською амортизацією НМА. Д. Сума дефіциту капіталу 2 рівня (К2).
23	Банк застосовує стандартний підхід для вирахування відстрочених податкових активів (ВПА) з капіталу. Яким чином визначається величина ВПА, що підлягає відшкодуванню в майбутніх періодах відповідно до тимчасових різниць (ВПАТРОК1)?	А. Як добуток ВПА на середньозважену ставку податку на прибуток. Б. Як повна сума ВПА, відображена на балансі, без урахування зобов'язань. В. Як різниця між ВПА та ВПЗ, помножена на коефіцієнт частки валової величини ВПАТР. Г. Як величина, що дорівнює сумі всіх тимчасових різниць, що підлягають оподаткуванню. Д. Сума величин перевищення ВПАТР-нетто над пороговими сумами 10% та 17.65%.
24	Яка умова є критичною для включення фінансової допомоги акціонера до складу ОК1, крім отримання дозволу Національного банку?	А. Кошти повинні бути надані на термін не менше 5 років. Б. Акціонер повинен володіти контрольним пакетом акцій (понад 50%). В. Сума допомоги не може перевищувати 10% від статутного капіталу. Г. Кошти акціонера-фізособи повинні безперервно перебувати в безготівковій формі на рахунках протягом року до надання банку. Д. Допомога має бути надана виключно у формі державних облігацій.

25	При розрахунку вирахувань з ОК1 банк визначає величину непокритого кредитного ризику. В якому випадку ця величина буде дорівнювати нулю?	А. Якщо кредитний ризик за Положенням № 351 менший або дорівнює сумі резервів за МСФЗ, уцінки та очікуваних збитків за дисконтами. Б. Якщо банк повністю сформував резерви відповідно до вимог податкового законодавства. В. Якщо всі кредитні операції банку забезпечені високоліквідною заставою (майновими правами на депозити). Г. Якщо сума капіталу 2 рівня перевищує суму капіталу 1 рівня. Д. Якщо банк не має простроченої заборгованості за кредитами понад 90 днів.
26	Банк прийняв рішення використовувати розрахункову величину для вирахування нематеріальних активів у вигляді комп'ютерного програмного забезпечення (НМАКП) з ОК1. Що є базою для розрахунку накопиченої пруденційної амортизації (ПАКП)?	А. Ліквідаційна вартість програмного забезпечення. Б. Балансова вартість активу на дату розрахунку. В. Справедлива вартість активу, визначена незалежним оцінювачем. Г. Первісна вартість придбаного або створеного НМАКП. Д. Сума витрат на технічну підтримку ПЗ протягом звітного року.
27	Для розрахунку ПАКП (пруденційної амортизації НМА) використовується показник Тпруден. Який часовий інтервал він представляє згідно з Положенням?	А. Строк, що дорівнює періоду дії ліцензійної угоди. В. Десять років для банківських систем класу Core Banking. С. П'ять років (1825 днів). D. Один календарний рік. Е. Трирічний строк (кількість календарних днів) з дати початку нарахування амортизації.
28	Банк здійснив витрати на удосконалення НМАКП, який уже частково амортизований. Як визначається пруденційна амортизація таких витрат (ПАВУ)?	А. Такі витрати взагалі не підлягають пруденційній амортизації, лише бухгалтерській. Б. На основі суми витрат на удосконалення та трирічного строку з дати початку амортизації удосконаленого активу. В. Витрати на удосконалення вираховуються з ОК1 миттєво в повній сумі. Г. Вона додається до основної амортизації без окремого розрахунку. Д. Термін Тпруден для удосконалення скорочується до одного року.
29	Який коефіцієнт застосовується банком до суми нарахованих доходів за валютними ОВДП, придбаними після 31 березня 2021 року, при їх вирахуванні з ОК1 протягом дії воєнного стану?	А. Коефіцієнт 0 (повне звільнення від вирахування). Б. Коефіцієнт 1.0 (повне вирахування). В. Коефіцієнт 0.5 (50% від суми). Г. Коефіцієнт 0.75. Д. Коефіцієнт 0.25.

30	Інструмент з умовами списання/конверсії (ДК1), який був включений до капіталу до серпня 2024 року, має залишковий строк до погашення 12 років. Як визначається його розрахункова вартість?	А. Вираховується з капіталу в повному обсязі як такий, що не відповідає новим вимогам. Б. Шляхом множення балансової вартості на коефіцієнт 0.8. В. На основі скоригованої вартості та строку амортизації (САДК1), де САДК1 визначається за графіком (Додаток 2). Г. Як сума основного боргу за вирахуванням усіх нарахованих відсотків. Д. За повною балансовою вартістю без амортизації.
31	Що відбувається, якщо сума вирахувань з капіталу 2 рівня (К2) перевищує суму його складових?	А. Банк позбавляється права включати субординований борг до капіталу протягом року. Б. Ця сума автоматично переноситься на вирахування з прибутку майбутніх періодів. В. Від'ємне значення ігнорується, і К2 приймається рівним нулю. Г. Таке перевищення (від'ємне значення) включається до вирахувань з додаткового капіталу 1 рівня (ДК1). Д. Банк зобов'язаний негайно збільшити статутний капітал.
32	При включенні субординованого боргу до К2 банк повинен амортизувати його вартість. Яким є правило розрахунку для боргу із залишковим строком погашення менше 5 років?	А. Він виключається з капіталу повністю. Б. За розрахунковою вартістю, де строк амортизації (САК2) дорівнює 60 місяців станом на перше число місяця, в якому строк став менше 5 років. В. Залишок суми множиться на фіксований коефіцієнт 0.2. Г. Сума зменшується щороку на 20 % від первісної вартості. Д. Він включається за балансовою вартістю без змін.
33	Банк розраховує величину перевищення нормативу Н9 (ризик на пов'язаних осіб) для вирахування з К2. Який елемент капіталу використовується у знаменнику цієї формули?	А. Загальні активи банку, зважені на ризик. В. Сума ОК1 та ДК1 без урахування будь-яких вирахувань. С. Тільки зареєстрований статутний капітал. D. Чистий прибуток після оподаткування. Е. Сума ОК1 та ДК1, розрахованих згідно з Положенням, та скоригована сума К2.
34	При визначенні 'прийнятності' дивідендної політики банку для розрахунку прогнозних дивідендів, яка умова повинна виконуватися протягом останніх трьох років?	А. Банк мав отримати збиток хоча б в одному з трьох років. Б. Дивідендна політика змінювалася щороку для збільшення виплат. В. Банк не повинен був виплачувати дивіденди взагалі.

		Г. Величина дивідендів до сплати в пропозиціях правління визначалася виключно на підставі дивідендної політики. Д. Рівень капіталу банку був нижче граничного рівня, встановленого Законом.
35	До вирахувань з ОК1 включається балансова вартість непрофільних активів. Який актив НЕ вираховується з ОК1, якщо він утримується банком менше трьох років і був отриманий до 30 грудня 2021 року?	А. Складські приміщення промислового призначення. Б. Житлова нерухомість. В. Земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Г. Офісне приміщення, яке банк планує здавати в оренду. Д. Акції нефінансових підприємств, отримані як застава.
36	При розрахунку амортизації субординованого боргу, який включався до капіталу до серпня 2024 року, банк застосовує понижуючі коефіцієнти. Яким буде цей коефіцієнт з 05 серпня 2026 року?	А. 0; Б. 0.4; В. 0.6; Г. 0.8; Д. 0.2.
37	Як банк повинен відображати частину балансової вартості НМАКП, яка НЕ була включена до вирахувань з капіталу (внаслідок застосування пруденційної амортизації)?	А. Вона зважується за ступенем кредитного ризику згідно з Інструкцією № 368. Б. Вона додається до суми прибутку звітного року. В. Вона вираховується з капіталу 2 рівня (К2). Г. Вона просто ігнорується при подальших розрахунках. Д. Вона автоматично вважається активом з нульовим ризиком.
38	Внутрішньобанківське положення щодо визначення регулятивного капіталу є обов'язковим документом. Який наслідок передбачений за його відсутність або неподання на запит НБУ?	А. Збільшення ставки відрахувань до фонду гарантування вкладів. Б. Обов'язкова заміна голови правління банку. В. Автоматичне зниження капіталу банку на 10%. Г. Рішення про неналежну організацію системи внутрішнього контролю та заходи впливу. Д. Тимчасове припинення ліцензії на здійснення валютних операцій.
39	Банк включає до вирахувань з ОК1 прострочені нараховані доходи. Як у формулі 5 (ПНДОК1) враховуються сформовані резерви під ці доходи?	А. Сума сформованих резервів віднімається від суми доходів (у межах вартості активу). Б. Резерви множаться на коефіцієнт 0.5 перед відніманням. В. Резерви додаються до суми доходів, збільшуючи вирахування. Г. Резерви під прострочені доходи взагалі не враховуються в цій формулі. Д. Резерви враховуються лише якщо вони перевищують суму самих доходів.

40	Відповідно до пункту 15, на якій основі банк повинен розраховувати розмір регулятивного капіталу щодня?	А. На основі середньомісячних залишків за балансовими рахунками. Б. На основі даних бухгалтерського обліку та додаткових даних у гривневому еквіваленті за офіційним курсом НБУ. В. На основі прогнозних показників бюджету на місяць. Г. Тільки на основі даних про касові обороти банку. Д. Виключно на основі даних останньої річної аудиторської звітності.

2.4. Теми рефератів

1. Сутність ресурсів комерційного банку.
2. Генезис та особливості формування капіталу вітчизняними комерційними банками.
3. Еволюція підходів до оцінки капіталу в Базельських угодах.

2.5. Програмні питання для самостійного вивчення теми.

Поняття і структура ресурсів комбанку. Поняття та структура власного капіталу банку. Порядок формування статутних фондів комбанків з колективною формою власності.

2.6. Рекомендована література:

1. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121.
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України: Затв. постановою Правління НБУ від 28.08. 2001 р. № 368.
3. Положення про порядок визначення банками України розміру регулятивного капіталу. Затверджене Постановою Правління НБУ від 28.12.2023 № 196.
4. Бабенко-Левада В.Г., Катан Л.І. Демчук Н.І., Журавльова Т.О. Банківська система /навч. посіб./ Дніпро: Пороги, 2017. 444 с.
5. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
6. Банківська система: підручник / [М. Крупка, Є. Андрущак, Н. Пайтра та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
7. Банківські операції [текст]: навч.посіб. Н.І. Демчук, О.В. Довгаль, Ю.П. Владика. Дніпро: Пороги, 2017.
8. Банківські операції: в схемах, таблицях, коментарях: навч. посібник. / уклад.: О.М. Гладчук, І.Я. Ткачук, В.М. Харабара. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 208 с.
9. Ушакова О.А. Банківські операції: навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2021. 226 с.